

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ВІСНИК
АГРАРНОЇ НАУКИ ПРИЧОРНОМОР'Я
Науковий журнал

*Виходить 4 рази на рік
Видається з березня 1997 р.*

Випуск 4 (92) 2016

Економічні науки
Сільськогосподарські науки
Технічні науки

Миколаїв
2016

Засновник і видавець: Миколаївський національний аграрний університет.

Свідоцтво про державну реєстрацію КВ №19669-9469ПР від 11.01.2013 р.

Збірник включено до переліку наукових фахових видань України, затвердженого наказами Міністерства освіти і науки України від 13.07.2015 р. №747 та від 16.05.2016 р. №515.

Головний редактор: В.С. Шебанін, д.т.н., проф., чл.-кор. НААН

Заступники головного редактора:

І.І. Червен, д.е.н, проф.

І.П. Атаманюк, д.т.н., доц.

В.П. Клочан, к.е.н., доц.

М.І. Гиль, д.с.-г.н., проф.

В.В. Гамаюнова, д.с.-г.н., проф.

Відповідальний секретар: Н.В. Потриваєва, д.е.н., проф.

Члени редакційної колегії:

Економічні науки: О.В. Шебаніна, д.е.н., проф.; Н.М. Сіренко, д.е.н., проф.; О.І. Котикова, д.е.н., проф.; Джулія Олбрайт, PhD, проф. (США); І.В. Гончаренко, д.е.н., проф.; О.М. Вишневська, д.е.н., проф.; А.В. Ключник, д.е.н., проф.; О.Є. Новіков, д.е.н., доц.; О.Д. Гудзинський, д.е.н., проф.; О.Ю. Єрмаков, д.е.н., проф.; В.М. Яценко, д.е.н., проф.; М.П. Сахацький, д.е.н., проф.; Р. Шаундерер, Dr.sc.Agr. (Німеччина)

Технічні науки: Б.І. Бутаков, д.т.н., проф.; В.І. Гавриш, д.е.н., проф.; В.Д. Будаков, д.т.н., проф.; С.І. Пастушенко, д.т.н., проф.; А.А. Ставинський, д.т.н., проф.; А.С. Добишев, д.т.н., проф. (Республіка Білорусь).

Сільськогосподарські науки: В.С. Топіха, д.с.-г.н., проф.; Т.В. Підпала, д.с.-г.н., проф.; А.С. Патрєва, д.с.-г.н., проф.; В.П. Рибалко, д.с.-г.н., проф., академік НААН; І.Ю. Горбатенко, д.б.н., проф.; І.М. Рожков, д.б.н., проф.; І.П. Шейко, д.с.-г.н., професор, академік НАН Республіки Білорусь (Республіка Білорусь); С.Г. Чорний, д.с.-г.н., проф.; М.О. Самойленко, д.с.-г.н., проф.; Л.К. Антипова, д.с.-г.н., проф.; В.І. Січкарь, д.б.н., проф.; А.О. Лимар, д.с.-г.н., проф.; В.Я. Щербаков, д.с.-г.н., проф.; Г.П. Морару, д.с.-г.н. (Молдова)

Рекомендовано до друку вченою радою Миколаївського національного аграрного університету. Протокол № 11 від 29.11.2016 р.

Посилання на видання обов'язкові.

Точка зору редколегії не завжди збігається з позицією авторів.

Адреса редакції, видавця та виготовлювача:

54020, Миколаїв, вул. Георгія Гонгадзе, 9,

Миколаївський національний аграрний університет,

тел. 0 (512) 58-05-95, <http://visnyk.mnau.edu.ua>, e-mail: visnyk@mnau.edu.ua

© Миколаївський національний аграрний університет, 2016

ІНСТИТУЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СІЛЬСЬКОГО РОЗВИТКУ

О. А. Боднар, здобувач

*Науковий керівник: В.В. Лагодієнко, д-р екон. наук, професор
Миколаївський національний аграрний університет*

У статті розглянуто сутність і значення інституційних засад сільського розвитку, виокремлено риси інституцій сільського розвитку, розглянуто проблеми інституційного забезпечення сільського розвитку та обґрунтовано заходи щодо його удосконалення.

Ключові слова: інституція, інституційне забезпечення, сільський розвиток, інституції сільського розвитку.

Постановка проблеми. Серед важливих теоретичних засад сільського розвитку важливе місце займає соціо-еколого-економічний розвиток як інституційна система, що складається із сукупності економічних відносин, норм, правил, законодавчих положень. Проте нерівність соціальних груп, безробіття, негативна динаміка якості життя селян призводять до зменшення суспільного капіталу як основи існування сіл. Інституційне забезпечення сільського розвитку спрямоване на розвиток сільської поселенської мережі, функціонування сільських громад, регулювання економічної, соціальної і екологічної взаємодій.

Як одну з головних проблем інституційного забезпечення сільського розвитку України доцільно виокремити несформованість системи інституцій (органів, установ), спроможних у взаємодії й координації здійснювати ефективну реалізацію завдань державної політики щодо розвитку сільських територій, аграрного сектора та сільських громад.

Аналіз актуальних досліджень. Проблеми розвитку села, сільських територій в соціальному, економічному та екологічному аспектах досліджувалися такими науковцями, як В. Андрійчук, О. Булавко, М. Малік [1], С. Кваша, В. Юрчишин. Загальну теорію інституціональних перетворень у ХХ ст. розвивали Дж. Б'юкенен [2], Д. Бромлей [3], Д. Норт [4], А. А. Аузан [5] та інші вчені, прихильники інституціоналізму.

© Боднар О.А., 2016

Що стосується досліджень інституційного базису національної економіки, зокрема особливостей інституційного забезпечення сільських територій, то їм приділена увага в працях О. В. Алексєєвої [6], С. О. Білої [7], Т. Г. Васильців [8], Р. Д. А. Кучер [9], О. Г. Шпикуляка [10] та інших науковців. Вищезгадані наукові розробки мають важливе значення, проте ця проблема вимагає більш ґрунтовного вивчення на загальнодержавному і, особливо, регіональному рівні системної ієрархії управління, що потребує створення відповідної інституційної основи.

На даний час формування інституційного базису сільського розвитку у різних регіонах відбувається нерівномірно. Зважаючи на важливість наявних результатів і досліджень, слід зазначити, що поки що не отримало достатньої уваги науковців та практиків інституційне забезпечення сільського розвитку.

Мета статті. Метою є розкриття сутності і значення інституційних засад сільського розвитку, дослідження особливостей інституційного забезпечення сільського розвитку, виділення основних стратегічних пріоритетів державної політики покращення інституційного забезпечення сільського розвитку України та визначення основних завдань інституцій сільського розвитку на сучасному етапі.

Виклад основного матеріалу. Визначальними детермінантами сільського розвитку є сукупність екологічних, соціальних, економічних та інституційних складових. Зауважимо, що такі інституційні складові у поєднанні з іншими чинниками утворюють інституційне середовище, що виступає як катализатором, так і інгібітором сільського розвитку [11].

Формування розвиненого інституційного забезпечення набуває надзвичайної важливості для розвитку як сільських територій, так і усієї національної макросистеми. Для сільських мешканців це життєво важливо з позицій забезпечення трудової зайнятості, підвищення рівня добробуту і якості життя, відновлення і розвитку соціально-культурної сфери [9].

На нашу думку, інституційне забезпечення сільського розвитку – це сукупність державних і недержавних інституцій, які забезпечують наявність правових, організаційних і еконо-

мічних умов, необхідних для розвитку села, сільських територій, сільських громад.

Призначення інституцій у суспільстві полягає в тому, щоб зменшити невизначеність через встановлення постійної структури людської взаємодії. Формою прояву інституцій є інститут – суб'єкт інституційного механізму [9].

Інституції сільського розвитку виступають як інструмент реалізації концепції сільського розвитку. Ця концепція виникла у відповідь на неспроможність центральних урядів ефективно вирішувати соціально-економічні та екологічні проблеми окремих сільських територій, забезпечувати їх рівномірний і збалансований розвиток.

Інституції сільського розвитку є невід'ємною складовою системи сільського розвитку. Їх сутність безпосередньо залежна від цілей, завдань і особливостей сільського розвитку. Виходячи з ключових елементів, що складають поняття «сільський розвиток» [12; 13], обов'язковими рисами інституцій сільського розвитку є:

1) сільський контекст – діяльність інституцій сільського розвитку спрямована на максимальне залучення внутрішнього потенціалу території з метою забезпечення оптимального використання сільських ресурсів з урахуванням пріоритетів загальнонаціональної політики розвитку;

2) економічна спрямованість – інституції сільського розвитку покликані сприяти економічному розвитку шляхом підтримки підприємницької ініціативи та полегшення доступу підприємців до ринків;

3) екологічна безпека – діяльність інституцій повинна бути безпечною, враховувати сучасні вимоги до якості продукції, забезпечувати схоронність природних ресурсів;

4) соціальна спрямованість – полягає у неухильному поліпшенні соціальних умов та стандартів в сільській місцевості;

5) орієнтація на розвиток – метою діяльності інституцій сільського розвитку є, зокрема, покращення життя сільських мешканців відповідної території шляхом сприяння створенню робочих місць, збільшенню обсягів виробництва і доходів, зміцненню соціального капіталу.

Незважаючи на загалом сформоване уявлення про спрямування діяльності та сутність інституцій сільського розвитку сьогодні, у світі немає єдиного розуміння призначення, а відповідно – і визначення цих інституцій.

Інституційне забезпечення сільського розвитку характеризується такими недоліками:

1. неповнота та непослідовність законодавчої бази у сфері регулювання сільського розвитку;
2. недостатня інституційна спроможність та низька ефективність програмних документів сільського розвитку;
3. нерозвиненість і занедбаність об'єктів соціально-економічної інфраструктури на селі;
4. ресурсно-функціональна обмеженість органів місцевого самоврядування та низька інституційна спроможність територіальних громад на сільських територіях;
5. деструктивний вплив інституційно-психологічних чинників на сільський розвиток;
6. відсутність ефективнодіючих інституцій становлення та розвитку інтеграційних відносин між суб'єктами підприємницької діяльності;
7. нерозвиненість мережі агенцій регіонального розвитку [8].

З огляду на визначені проблеми, стратегічними пріоритетами державної політики покращення інституційного забезпечення сільського розвитку України в цілому та Миколаївської області зокрема мають стати:

1. удосконалення інституційно-правового забезпечення сільського розвитку, наближення його до вимог і стандартів країн ЄС, підвищення ефективності реалізації положень програмних документів стимулювання їх соціо-еколого-економічного розвитку;
2. розробка механізмів модернізації інфраструктурного забезпечення сільського розвитку, покращення дорожньо-транспортної доступності сільських територій та розбудова інформаційно-комунікаційного сполучення;
3. підвищення ресурсно-функціональної спроможності органів місцевого самоврядування та створення сприятливого

середовища для розвитку інституту територіальних громад на сільських територіях;

4. формування позитивного інституційно-психологічного базису сільського розвитку на базовому рівні, підвищення привабливості та популяризація проживання в сільській місцевості;

5. покращення бізнес-середовища формування та розвитку інтегрованих підприємницьких структур, створення між-регіональних аграрно-індустріальних кластерів та реалізації соціально-економічних проектів на сільських територіях.

Таким чином, виникає потреба у визначенні інституції сільського розвитку – функціонально незалежної організації, діяльність якої спрямована на сприяння інтегрованому соціально-економічному розвитку та підвищення конкурентоспроможності певної території шляхом мобілізації внутрішніх ресурсів та залучення зовнішніх інвестицій, а також налагодження міжсекторного партнерства.

Вважаємо, що доцільно розглядати інституції, діяльність яких спрямована на досягнення окремих цілей сільського розвитку як на базовому, так і регіональному рівні, зокрема: місцеві національні агентства з розвитку інвестицій та інновацій; торгово-промислові або торгові палати; об'єднання підприємців; технологічні або індустріальні парки; центри бізнесу та інновацій; бізнес-інкубатори; регіональні фінансові компанії; приватні консультанти, місцеві центри зайнятості; фонди з підтримки новостворених підприємств; венчурні фонди та компанії; фонди взаємних гарантій тощо.

Досвід багатьох країн засвідчує, що партнерство всіх суб'єктів системи сільського розвитку є однією з ключових умов успішного розвитку місцевої економіки.

Інституції сільського розвитку в своїй діяльності інтегрують одразу декілька компонентів сільського розвитку:

1) врядування – налагодження та підтримка державно-приватного партнерства, зв'язки з органами влади;

2) людський розвиток – забезпечення соціального включення, підтримка соціально вразливих груп населення, забезпечення;

3) популяризація території – фінансування і реалізація проектів, метою яких є забезпечення упізнаваності території, міжнародний маркетинг території;

4) надання послуг для підприємців – технічна підтримка бізнесу, професійне навчання, маркетинг та надання кредитів.

Інтеграція зазначених компонентів сільського розвитку відбувається в межах двох головних напрямів діяльності інституцій сільського розвитку: розробка і реалізація проектів розвитку та розвиток сільського підприємництва, які безпосередньо пов'язані з розробленням та реалізацією стратегії сільського розвитку.

Інституції сільського розвитку є дієвими суб'єктами впровадження стратегій сільського розвитку, оскільки вони спроможні:

- об'єднувати розрізнені зусилля та досвід окремих зацікавлених сторін у межах однієї інституції, що дозволяє досягти синергетичного ефекту для пришвидшення сільського економічного розвитку;

- забезпечити оперативне реагування на пропозиції інвесторів;

- забезпечити економію на масштабі завдяки впровадженню декількох програм і проектів одночасно;

- покращити репутацію та кредитну привабливість території, надаючи зовнішнім інвесторам упевненості у застосуванні належних практик менеджменту і технологій прийняття управлінських рішень;

- забезпечити повніше використання незадіяних місцевих ресурсів, наприклад нерухомості або інфраструктурних об'єктів;

- відкривати нові джерела фінансування та застосовувати новітні підходи до реалізації інвестиційних проектів завдяки партнерству з приватними структурами;

- доводити до стадії готовності ключові проекти розвитку територій, роблячи їх більш привабливими для зовнішнього інвестування;

- підвищувати ефективність використання земельних ділянок, нерухомості та місцевих інвестицій;

- долати проблему нескоординованості дій при реалізації проектів, які охоплюють декілька юрисдикцій.

Отже, такі інституції забезпечують комплексне вирішення проблем сільського розвитку, які негативно впливають на територіальну економіку (бідність, безробіття, трансформаційні процеси, слабкі позиції на світовому ринку). Важливими умовами успіху інституцій сільського розвитку у цьому контексті є: задоволення основних потреб громадян у розвитку за допомогою унікальної системи менеджменту, створення надійної платформи для діалогу місцевих органів влади та приватних інституцій, технічна спроможність розробляти та реалізовувати складні проекти та ініціативи.

При цьому потрібно враховувати, що лише успішної діяльності інституцій сільського розвитку на відповідній території недостатньо для сталого розвитку території. Для цього потрібно, щоб усі учасники сільського розвитку (місцеві органи влади, комерційні компанії, організації та установи) діяли більш узгоджено та ефективно. Найбільш ефективними виявляються ті інституції, що функціонують у рамках добре продуманої і скоординованої системи сільського розвитку.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Інституційне забезпечення сільського розвитку України не позбавлене недоліків, проте має суттєвий потенціал, щоб забезпечити узгодження державних, регіональних та місцевих ініціатив з інтересами приватного сектора у межах окремої території. З огляду на це, основне завдання інституцій сільського розвитку на сучасному етапі – формування взаємодовіри між усіма учасниками сільського розвитку, виявлення їх інтересів, потреб, пріоритетів й на цій основі – вибір найефективніших інструментів покращення суспільного добробуту.

У свою чергу, системне вивчення теоретичних аспектів інституційного забезпечення сільського розвитку у тісному зв'язку з трансформацією господарської діяльності основних суб'єктів економіки дозволить найбільш повно і точно виявити та проаналізувати широке коло факторів і ризиків, що впливають на процеси їх адаптації до мінливих соціально-економічних умов, а це, в свою чергу, сприятиме підвищенню рівня наукової обґрунтованості політики держави і рекомендацій з налагодження ефективних механізмів її здійснення.

Список використаних джерел:

1. Малік М.Й. Інститути й інституції у розвитку інтеграційних процесів в аграрній сфері. [Електронний ресурс]. / М.Й.Малік, О.Г. Шпикуляк, О.Ю. Лузан. – Режим доступу : http://eaprk.org.ua/sites/default/files/eaprk/13_04_12.pdf.
2. Buchanan J. M. Choosing what to choose / J. M. Buchanan // Journal of Institutional and Theoretical Economics. – 1994. – Vol. 150. – № 1. – P. 123–135.
3. Bromley D.W. Reconstituting Economic Systems. Institutions in National Economic Development / D. W. Bromley // Development Policy Review. – 1993. – Vol. 11. – № 1. – P. 131–151.
4. North D. Institutions, Institutional Change and Economic Performance / D. North. – Cambridge : Cambridge University Press. – 1990. – 342 p.
5. Аузан А.А. Інституціональна економіка: нова інституційна економічна теорія : підручник / А.А. Аузан. – М. : ИНФРА-М. – 2005. – 416 с.
6. Алексеєва О.В. Інституції та інститути на ринку робочої сили на селі: теоретичний аспект. [Електронний ресурс]. / О.В. Алексеєва // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки).– №3(27). – 2014. – Режим доступу : <http://journal.tsatu.edu.ua/index.php/econ/article/viewFile/120/117>.
7. Біла С.О. Інституційне забезпечення соціально – економічного розвитку проблемних територій (світовий досвід) [Електронний ресурс]. / С.О. Біла // – Режим доступу : http://www.nbuiv.gov.ua/old_jrn/soc_gum/sp/2009_3/23.pdf.
8. Васильців Т.Г. Напрями покращення інституційного забезпечення соціально-економічного розвитку сільських територій західних регіонів України [Електронний ресурс]. / Т. Г. Васильців, В.В. Бойко – Режим доступу : http://lv.niss.gov.ua/public/File/1/AZ_Bojko_Vasiltsiv_traven_2015.pdf.
9. Кучер Р.-Д.А. Розвиток інституційного забезпечення сільських територій [Електронний ресурс]. / Р.-Д. А. Кучер // – Режим доступу : [http://ird.gov.ua/sep/sep20136\(104\)/sep20136\(104\)_299_KucherR-DA.pdf](http://ird.gov.ua/sep/sep20136(104)/sep20136(104)_299_KucherR-DA.pdf).
10. Шпикуляк О. Г. Інституціональне забезпечення розвитку та регулювання аграрного ринку: аналітична оцінка / О. Г. Шпикуляк // Економіка АПК. – 2010. - №4. – С. 150-157.
11. Ксьонжик І.В. Інституційне забезпечення розвитку сільських територій і соціальної діяльності суб'єктів аграрного господарювання [Електронний ресурс]. / І.В. Ксьонжик. // – Режим доступу : <http://dspace.mnau.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/1210/2/11.PDF>.
12. Павлов О.І. Сільський розвиток у контексті цивілізаційного підходу [Електронний ресурс]. / О.І. Павлов // – Режим доступу : http://www.nbuiv.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/KNP/156/knp156_50-52.pdf.
13. Що таке сільський розвиток і чому це важливо для суспільства, сільського господарства і села [Електронний ресурс] . – Режим доступу : <http://vassr.org/node/3054>.

*Е. А. Боднар. **Институциональное обеспечение сельского развития.***

В статье рассмотрены сущность и значение институциональных принципов сельского развития, выделены черты институций сельского развития, рассмотрены проблемы институционального обеспечения сельского развития и обоснованы мероприятия по его усовершенствованию.

Ключевые слова: *институция, институциональное обеспечение, сельское развитие, институции сельского развития.*

*O. Bodnar. **Institutional providing for rural development.***

Essence and value of institutional principles of rural development are considered in the article, the lines of institutes of rural development are distinguished. The problems of the institutional providing of rural development are considered and measures are proved for its improvement.

Key words: *institutes, institutional providing, rural development, institutes of rural development*

ЗМІСТ

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ

- Н. В. Потриваєва, І. В. Агеєнко.** Забезпечення матеріально-технічними ресурсами в системі управління підприємством. 3
- О. М. Вишневська, О. О. Христенко.** Індикатори формування економічної безпеки держави 12
- І. В. Гончаренко, А. Ю. Козаченко.** Експорт аграрної продукції регіону в контексті глобальних тенденцій..... 23
- О. Д. Витецька, А. В. Виборна.** М'які батарейки із відходів деревини як інноваційне джерело енергії..... 33
- Ю. А. Кормишкін.** Систематизація та класифікація елементів бізнес-інфраструктури аграрного підприємництва 41
- С. О. Горбач.** Особливості інституціонального забезпечення регіонального ринку праці 51
- О. А. Боднар.** Інституційне забезпечення сільського розвитку. 61
- О. С. Альбеценко.** Нормативно-правове забезпечення екологічної політики держави. 70

СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКІ НАУКИ

- В. В. Базалій, Є. О. Домарацький, А. В. Добровольський.** Агротехнічний спосіб пролонгації фотосинтетичної діяльності рослин соняшнику 77
- М. М. Корхова, О. А. Коваленко, А. В. Шепель.** Оцінка енергетичної ефективності вирощування пшениці м'якої озимої залежно від строків сівби та норм висіву насіння. 85
- Т. В. Сахно, В. П. Петренкова.** Вміст фенольних сполук та морфометричні показники у зразків-диференціаторів соняшнику за умов ураження вовчком..... 92
- В. Г. Кушнеренко, М. В. Шугаєва.** Ріст молодняку свиней як один з основних показників продуктивності..... 101
- Є. М. Алхімов, В. Ю. Шевченко, С. І. Пентилюк.** Гематологічні особливості ремонтних цьоголіток осетроподібних риб (*ACIPENSERIFORMES*) 106

Є. М. Зайцев. Співвідносна мінливість селекційних ознак
молочної худоби голштинської породи 114

ТЕХНІЧНІ НАУКИ

V. Havrysh, M. Shatohin. Alternative fuels and effect on
agricultural machines' efficiency 121

V. Hruban'. Development of compositional scheme of
technological module for corn-harvesting 128

Д. В. Бабенко, О. А. Горбенко, Н. А. Доценко, Н. І. Кім.
Дослідження засобів механізації отримання насіння овоче-
баштанних культур..... 137

О. С. Садовой. Сравнительный анализ массостоймостных
показателей однофазных трансформаторов и реакторов с
прямоугольными и шестигранными сечениями стержней
стержневого витого магнитопровода..... 143

**Д. Ю. Шарейко, І. С. Білюк, А. М. Фоменко,
О. В. Савченко, О. С. Кириченко.** Синтез слідкувальної
системи на основі п'єзоелектричного двигуна 154